

איתן פלונשטיין

מנכ"ל קבוצת תמאם גיל: 35 מצב משפחתי: נשוי + 5 מקום מגורים: כפר רתמים השכלה: תואר ראשון בגיאוגרפיה מאוניברסיטת בר אילן, תואר שני בגיאוגרפיה ותכנון עיר ואזור מאוניברסיטת בן גוריון תפקידים קודמים: מנכ"ל מרכז תמר, ראש מטה מנכ"ל משרד החינוך, רכז נפה ברמ"י במועצה אזורית אל קסום ונווה מדבר, מייסד שותף ומנכ"ל מרכז תמר

אברהים נסאסרה

מייסד ויו"ר קבוצת תמאם, איש עסקים ופעיל חברתי גיל: 40 מצב משפחתי: נשוי + 4 מקום מגורים: לקיה השכלה: תואר ראשון בחינוך ממכללת קיי לחינוך, תואר שני במינהל ומדיניות ציבורית מהאוניברסיטה העברית תפקידים קודמים: ממייסדי וחבר הנהלת "קודרה" – רשת התורמים הערבים, מייסד ויו"ר מרכז תמר לקידום מקצועות ה-STEM בחברה הבדואית, זוכה אות אוניברסיטת בן גוריון (2019)

כך נהפכו שלושה טנדרים של חברת הסעות פיראטית לקבוצה עסקית

17 ק"מ מבאר שבע מנווטים יזם בדואי ומנכ"ל חובש כיפה בין נטיעות של קק"ל למהומות נגד הממשלה, בדרך לחזון של קבוצה בשווי מיליארד שקל, שעוסקת בנדל"ן, במזון ובאנרגיה

גילי מלניצקי צילום: אייל טואג

הנו מעסיקים כאן 110 עובדים, בעיקר נשים בדואיות, ומוציאים מכאן 25 אלף מנות ביום לתלמידים בכל הארץ, גם ברעננה ובתל אביב. ב-2021 הקמנו עוד מפעל בטייבה, והמבנה החדש פה ליד הוא המפעל החדש שלנו, שורשים. גם על השטח מצד שמאל אני חנו מתכננים לבנות".

רגע לפני הפרידה, אני שואלת אותו למה הוא צריך להיות בהפגנה הזאת. "גם זה חלק מהאחריות שלי", הוא מסביר. "אני מנסה להיות שם, אבל להביא לשטח קול מתון ורגוע יותר". ואולם גם הוא יודע שהוא לא תמיד מצליח במאמציו. מעט קודם לכן, במשרד, הוא הראה לי סרטון שבו נראית קבוצת גבי רים בדואים עומדים מול חיילים, וברגע אחד התפייחה שם קטטה, בעוד הוא ניצב ברקע.

"בחברה הבדואית אנשים אומרים היום: 'במקום לבנות לנו כבישים – היהודים שותלים עצים. במקום להסדיר את הקרקעות של הבדואים – הם מקימים יישובים חדשים'. ואני פשוט מנסה לעשות פה משהו אחר: במקום לשאול מה הם עושים – לעשות בעצמי

איברהים נסאסרה: "מגיל 18 הבאתי משכורת יפה: 4,000-5,000 שקל. הצלחתי לחסוך, ועם זה שילמתי שכר לימוד לתואר. כילכלתי את עצמי, וגם הבאתי כסף הביתה. ואז האחים שלי ואני קנינו שלושה טרנזיטים ישנים והתחלנו לעשות הסעות, חברה פיראטית"

בדואיות המועסקות במפעל שבבעלותו, שבדיוק יצאו להפסקת קפה. רובן בגיל של אמה שלו, חובשות כי סוי ראש, ועיניהן מחייכות אליו מבעד למסכה. "אני

"איברהים, שלא יתעסקו היום שוב עם רתמים", זרק אליו בחיך פלונשטיין בדרכו החוצה. "אני צריך לאסוף את הילדים, אין לי זמן לפנות צמיגים בוערים מכביש הגישה ליישוב שלי". פלונשטיין ונסאסרה לא מתעסקים במונח דריקום בשיחה עמם, אבל קשה להי תעלם מהקרבה והמהדוניה המיקה החברתית והאינטימית בין המייסד הבדואי מלקיה ליהודי חובש הכיפה המתגורר ביישוב הקהילתי ירדתי רתמים.

פלונשטיין גדל והתחנך בשומרון, והגיע לנגב מתוך תחושת שליחות. כשאנו שואלים אותו אם הוא נחשב לתגובות עוינות מצד שכניו ליישוב על שרי תפוח הגורל התעסקותית שלו עם הבדואים, הוא לא ממש מבין את השאלה. "ככה זה החיים בנגב, זאת המציאות, אין פה עניין של בחירה. וזה נכון בכל חלקי הארץ בהקשר של החברה הערבית. לפעמים זה הולך בקלות ובטוב, לפעמים פחות, אבל ההכרה בשותפות הגורל היא חשובה. אני רוצה שהחיים של הילדים שלי ושל איברהים יהיו טובים יותר בעוד 20 שנה, וגם הוא". בדרך למכונית מברך נסאסרה לשלום עובדות

ת איברהים נסאסרה, מייסד, יו"ר ובעלי קבוצת תמאם, פגשתי לראשונה במשרד די הקבוצה כפארק עידן הנגב שבין רהט ללהבים בינאר, החודש שבו נטיעות קק"ל לנגב עוררו מהומות והבעירו את האזור. "את לא חוי ששת?", שאלו קרובי לפני שיצאתי לדרך. "רק שלא יבעירו צמיגים על הכבישים ולא תוכלי לחזור מרהט הביתה".

במהלך הנסיעה דרומה, קולות הפוליטיקאים שהגיעו לאזור, בעיקר ממפלגות הליכוד ורע"מ, וגורמי הביטחון שבקעו מהרדיו אכן נשמעו מתוחים ומתריסים. אבל כשנכנסתי לתוך מפעל נזיר ועליתי לקומת המשרדים, מצאתי את מארחי בעיצומו של יום עבודה רגוע, כשמוזיקה קצבית בערבית מתנגנת מאחד הטלפונים הניידים שלהם. רק לקראת סוף הפגישה, שהתקיימה עם נסאסרה ועם מנכ"ל הקבוצה איתן פלונשטיין, הבינתי שנסאסרה כפי שהוא, עטוי ג'ינס ממותג וחולצה מכופתרת ומגוהצת, ממחר להגיע באמצע יום העבודה שלו להפגנה בשטחי הנטיעות.

קבוצת תמאם

הקמה: 2018 מספר עובדים: כ-520
 עובדים בקבוצה, 85% מהעובדים מהחברה
 הבדואית, 50% מהעובדים – נשים **לקוחות:**
 כ-250 אלף מקבלי שירות מדי יום

מפעל נידן בעידן הנגב. מעסיק 110 עובדים, בעיקר נשים בדואיות, ומוציא 25 אלף מנות ביום לתלמידים ברחבי הארץ צילום: מתן נעים

אני יוזם כרי שאף אחר לא 'עשה לנו', או 'עשה בש' בילנו', הוא מסביר.

רק שבחברה הברואית המסורתית, הכבולה להיררכיה השבטית, גם "לקום ולעשות" זה לא תמיד פשוט. "אני יודע שיש בחברה הברואית כאלה שרואים אותי כמורל לחיקוי, ויש כאלה שפחות. יש הטוענים שאני מצליח כי אני מקושר לגורמים מהימין, לממשלה, ולפה ולשם. אבל אני עם עצמי יודע שהמזל שלי הוא שאני יכול לסחוף אחריי אנשים, וההצלחה שלי לא תהיה רק ההצלחה של העסקים – אלא גם של הקהילה הברואית. עכשיו אני איש עסקים, אבל אני לא מסתיר את זה: יש לי שאיפות פוליטיות ואני שואף להשתלב בפוליטיקה הארצית – ולא בגיל 60".

בסופו של היום הזה, בדרכי חזרה הביתה, לא הופיעו בוויזו התראות על חסימות כבישים, רק הפי קקים הרגילים. ח"כ איתמר בן גביר היה עסוק בלהסי ביר את ביקורו באזור, באומרו כי, "ברקתי, והרב אמר שזו מצווה לנטוע עצי סרק – למרות שנת השמיטה, וכך לחזק את נחלת אבותנו", טען בכלי התקשורת רת הימניים, מתעטף ברגל ישראל, ומצית סביבו את המהומות. "אנחנו בעלי הבית, לא הם", הרגיש. דמיינתי את בן גביר ונסאסרה נפגשים שם בכנסת.

מאז אותו מפגש עברו שלושה חודשים ופיגוע אחר קשה בכאר שבע, שבוצע על ידי מפגע ברואי מחורה. לפני כחודש נראה היה שנסאסרה מעלה הילוך לקראת הניסיון להיכנס לכנסת. שמו הוזכר כמועמד להצטרף ליש עתיד או לרשימה המשותפת. מיד אחרי הפיגוע הוא אפילו הוציא הודעת דוברות מקצועית לתקשורת: "הלב של כולנו בוכה", נכתב בה. "אנחנו מגנים באופן נחרץ וברור את הפיגוע, משתתפים בצערן הכבד של המשפחות, ומבהירים באופן חד וברור: אלימות היא אינה דרכנו. אני עושה לילות כימים כדי לבנות כאן בנגב עתיד טוב יותר עבור כולנו, עתיד של חיים משותפים. אני מקשיב עכשיו לכל הקולות שעולים ומבקש בקול חנוק: אל תכתימו אוכלוסייה שלמה".

כששוחחנו בשבוע שעבר נראה שהלהט הפוליטי שכר, ומשהו נסרק לאור התגובות הקשות כלפי החבר רה הערבית בישראל. נזכרתי כיצד בפגישה היא אמר לי נסאסרה, "עובי, בואי נתעסק בעשייה, בעסקים. לזה אין שבת, אין צבע, אין מפלגה. רק עבודה קשה באמת תשנה פה את המציאות, מלמטה".

"כל המדינה תבוא לנשק לי את המצח"

החברות של קבוצת תמאם

 כוח אדם ותפעול עתיר	 נדל"ן אפיקים, נ.א אפיקים	 הסעדה וייצור מזון נידן, שורשים	 תחבורה להב, מטיילי להב, מרגלית	 אנרגיה פסגה
-----------------------------------	--	--	--	---------------------------

"מהמפגשים שהיו לנו עם המגור העסקי בשנתיים האחרונות, אני לומד שכולם מתים מפחד מעסקים בחברה הערבית מצד אחד, ומצד שני כולם רואים את הפוטנציאל העסקי הגדול שבה. החברה הערבית נתפשת כיהלום לא מלוטש שכולם רוצים – אבל מפחדים לגעת בו. כל שבוע יש לנו פה פגישות עם יוזמים שרוצים להיכנס, אבל מפחדים לבד, ולנו יש אפשרות להחליט עם מי לעשות שיתופי פעולה – כי אנחנו כבר מחזיקים קבלות. ב-2021 הכפלנו את כמות העובדים ואת המחזור, וזאת היתה עוד שנת קורונה – שהושפעה מסגרים במסגרות חינוך, שהי שפיעו על שירותים שאנחנו נותנים".

ועדיין, אתם נעזרים בתקציבי הפיגוע ובמענקים של המדינה.

נסאסרה: "ב-2019-2021 ניצלנו כ-7 מיליון שקל מתוקף מענקים ותקציבי מדינה שנותן משרד הכלכלה. חלק מהסכום הגיע מהקצאות של מענקים לקליטת עור בדים ומענקים להקמת מפעלים מחדשים בנגב".

פלזונשטיין: "בנוסף, ב-2021 קיבלנו כ-4.5 מיליון שקל עבור פעילות חינוכית ממשרד החינוך, האוצר, החקלאות, הפנים ומשרד ראש הממשלה – ואני מעריך ומקווה שנקבל כ-5 מיליון שקל השנה".

נסאסרה: "המדינה מגלגלת את האחריות על התור כניות לחברה הברואית ממשרד למשרד, וצריך להגיד בכנות שגם 'לנצל את המענקים של המדינה', זה לא עניין פשוט ונגיש. כשהקמתי את נידן, רק הביורוקרטיה ארכה שנה. אלה 17 מרדרי גיהנום ביורוקרטי לעבור את משרדי הבריאות, העבודה, הרווחה, ולרבים בארץ ובחד ברה הערבית אין נחישות וכלים להתמודד עם הטפסים והדרישות והרגולציה. ובכל זאת ראיתי את ההזדמנות,

איתן פלזונשטיין: "דווקא פה בנגב נתקלנו בהרבה גזענות בעסקים, בעוד שבת"א רואים כסף כסף, לא מעניין מי עומד מאחוריו. כולם מתים מפחד מעסקים בחברה הערבית, ומנגד רואים את הפוטנציאל העסקי הגדול. החברה הערבית נתפשת כיהלום לא מלוטש שכולם רוצים – אבל מפחדים לגעת בו"

מול בנקים וגופי מימון. בנגב יש אזרחים, תעסוקה, הור דמנויות כלכליות אדירות. יותר מעניין פה ממה שקורה בתל אביב ובירושלים. מבלי להיות בוטה או שחצן, הבי נקים מאוד רוצים לעבוד ורואים את הפוטנציאל".

מי למשל?

פלזונשטיין: "מגיעים לפה על בסיס שבועי שחקנים מהשוק הפיננסי, מעולמות הביטוח ויוזמים. יישב אצלנו נציג ממרכנתיל, מישוה מזרחי, מגורה, בנק לאומי. מחזורים אחריו. הקפיצה הזאת קרתה לנו אחרי שהבנו שנכון לנו לעבוד עם הבנקים ה'תל-אביביים', כי המקור מיים לא הבינו את הפוטנציאל. הגבילו אותנו במסגרות האשראי, צימצמו אותנו, אפשר לומר שהקשו. דווקא פה בנגב נתקלנו בהרבה גזענות בעסקים, בעוד שבתל אביב רואים כסף כסף, לא מעניין מי עומד מאחוריו.

התא המשפחתי הברואי, ומציפים קונפליקטים קשים בנוגע ליחס העיון של החברה הברואית כלפי עצמה, כלפי המדינה והרשויות, שלטון החוק ואחרים.

קבוצת תמאם, שמתנועעת בעדינות על התפר שבין מסורת לקידמה, יהודים למוסלמים, מרכז לפי ריפריה, הצליחה בדצמבר 2019 לשכנע גם את קרן האימפקט ברידג'ס בחשיבות פעילותה, וגייסה ממנה כ-14 מיליון שקל. הקבוצה כולה מונה היום עשרה מיוזמים עסקיים וחברתיים בנייקיימא בתחומי התע"י שיהי, התשתיות והשירותים, וכ-600 עובדים. בהזונם, תוך חמש שנים יגיע שווי החברות והני כסים למיליארד שקל, ומספר העובדים יכפיל את עצמו, זאת בהתבסס על התפתחות מואצת גם בתחומי הנדל"ן והאנרגיה – תחומים שבהם החלה החברה לפי עול בשנתיים האחרונות.

העוגנים המרכזיים של הקבוצה הם חברת נידן, שמחזיקה מפעל נוסף בטייבה ומעסיקה כ-250 נשים ברואיות. נידן מספקת שירותי הסעדה למוסדות חי נוך ולמפעלים, ולצדה החלה גם פעילות של חברת שורשים – מפעל לייצור ירקות שורש משומרים לשוק הקמעוני ואף ליצוא. בנוסף, פעילות קבוצת תמאם כוללת את החברות להב ומטיילי להב לשיי רותי היסעים ותחבורה; נ.א אפיקים – חברת ביצוע קבלנית לבנייה וחברת הנדל"ן המסחרי שלה אפיקים; וכן החלה לפעול לאחרונה גם בתחומי אנרגיות מת חדשות ושירותי תפעול וכוח אדם לעסקים.

"הסיפור שלנו הוא קורם כל עסקי", מבהיר פלזונשטיין. "אנחנו לא מאמינים בפילנתרופיה ובמדרף אחרי תורמים ומשרדי ממשלה, אלא ביצירת רווח ובמודלים בנייקיימא. הקבוצה הוקמה בעזרת הון עצמי שצבר נסאסרה מהבית, ומפעילות שכבר היתה של חברות בקבוצה. בשנה האחרונה עשינו עבודה רצינית מאוד

ב-2018 הקים נסאסרה את קבוצת תמאם, ששוויה ושווי נכסיה מוערכים בשווי של 300-400 מיליון שקל. המטרה היתה ועודנה לחולל שינוי כלכלי-חברתי בחברה הברואית בנגב, ולהגדיל את מעגלי התעסוקה בנגב בכלל ותעסוקת נשים בחברה הב-רואית בפרט.

הרעיון נבט ב-2010, אחרי שהשתתף בוועידה שעי סקה בצמיחה בחברה הערבית, בנוכחות ראש הממשלה דאז בנימין נתניהו. "היו שם כל מיני שולחנות עגור לים וריבורים על שיעור האבטלה בקרב נשים ערביות, שבהם נכחו בעיקר דוברי יידיש שלא מכירים את החברה הברואית מבפנים", הוא מספר. "הם דיברו על כך שהבעיה היא השבטיות והעבודה שלא נותנים לני שים לצאת לעבוד. קיבלתי את ההסברים שלהם, אבל כמי שגדל בחברה הברואית אני יודע להגיד שזה אמנם חלק מהבעיה, אבל זאת לא הבעיה עצמה.

"הרי ראיתי את אמא שלי קמה יומיום ועובדת, לצד גידול הילדים, בהכנת גבינות – 20 שנה היא היתה מגי בנת גבינות מהחלב של עדר הכבשים שאבא שלי גידל. היא היתה עובדת מראשון עד רביעי, וביום חמישי אבא שלי היה נוסע ומוכר את הגבינות, וזו היתה התעסוקה שלה. נכון, לא היתה לה קרן פנסיה, לא פיצויים, לא קרן השתלמות, אבל להגיד שהיא לא עבדה? זה פשוט לא נכון. לצפות מאישה ברואית שתצא לעבוד בניקיון בבית חולים תל השומר או סורוקה, שעה או שתיים נסיעה לכיוון – כי זאת המשרה היחידה שיכולה להי תאים לה – זה לא נכון. מתוך ההבנה הזאת צמח הבסיס לחברת נידן, שהוקמה ב-2011".

בעשור שחלף מאז, עברו חלקים בחברה הברואית עיור מואץ, חלקו מאוד מאולץ, ותהליכי שינוי עני קיים מטלטלים את החברה המסורתית-שבטית. הרי עיונות המודרניים מפרקים ומארגנים מחדש את

המשך מהעמוד הקודם

ואמרת לעצמי: אם אני מצליח להקים פה מפעל, בתוך הקטסטרופה, שידוע להעסיק נשים בדואיות – כל המדינה תבוא לנשק לי את המצח.

המדינה סיפקה תמריצים והכשרות, ובסוף הצליח נסאסרה לגייס כ-4 מיליון שקל להקמת המפעל. "ואז הגעתי לבתי ספר ואמרת: 'הנה, אנחנו רוצים לתת לכם שירותי הסעדה'. אמרו לנו: 'יופי' – אבל חכו למכרו'. בעקבות זה הלכתי ללמוד תואר שני במדיניות ציבורית. בלימודים הבנתי שיש פער מטורף בין המדינה ומה שאומר ראש הממשלה בכנס לבין מה שקורה בפועל ומה שהפקידות ברשות להשקעות הן יודעת ומסוגלת לעשות", מסביר נסאסרה. "כשהגעתי לרשות אמרו לי 'אנחנו תומכים בהיקף של 50 מיליון שקל בשנה במסלולי תעסוקה ויוזמות בחברה הדואית והערבית – אבל אף אחד לא בא לקחת את הכסף הזה'. חשבתי שצוחקים עלי."

איך אתה מסביר את זה?

"באוניברסיטה לימדו אותי שאם המדינה מקציבה כסף, והוא לא מנוצל, יכולים להיות אחר משני מצבים: הראשון הוא שהמדינה מראש נותנת אגוזים לחברה הערבית כשהיא יודעת שאין להם שיניים, ואז מלכת חילה לא באמת מקצים תקציב. האפשרות השנייה היא שמי שבונה את המסלולים פשוט לא שם לב, הדיוט, מייצר מנגנון עקום בלי כוונה. אחרת איזו סיבה יש לייצר מסלול מעניקים, שבו המדינה מממנת על חשבונה לכל מעסיק בתחום ההייטק 30% מהשכר לכל בדואי שיעבוד בהייטק? הרי כמה בדואים עובדים בהייטק? מה עושה אישה בת 22 שלמדה, אבל כבר יש לה שלושה ילדים? היא יכולה לעבוד בהייטק? היא תישע למשרדים בתל אביב? הם בנו את ההטבות בידיעה שלא ינוצלו.

"מאז שהבנתי את זה, אני עובד בצמוד למשרדי הממשלה, ומנסה לעשות שינויים בהתאמת הקרייטריונים. הם אמרו לי שמפעל מוזן וחברת הסעות זה שירותים ולא תעשייה, ולכן אין את מלוא המענק. אז אני קורא לזה מפעל לייצור מוזן ועושה התאמות לקבל סיוע למפעלי תעשייה. מאז, יש יותר הבנה ושיתוף פעולה במשרדים, וחברות שמעסיקות בדואים בהסעות, במוסכים, במפעלי בטון ובנגריות מקבלות סכסוד. הרי אי אפשר להגיד 'תיקצבו את הנגב' – אבל הם ניצלו רק 20%, אם לא נותנים כלים ומנגנון לתקצב."

זה מושג ממומשלה לממשלה?

"יש בהחלט מספיק תקציבים, רק צריך לדעת לרבר את השפה. אני לא חושב שבמשרדי הממשלה עובדים אנשים רעים, רובם אנשים טובים. אבל השרים והפקידים לא מגיעים להתעסק באוכלוסיות שלנו, שאין להן ייצוג ומצביעים שלוחצים, ולכן צריך לבוא עם הבעיה יחד עם הפתרון, ואז מקדמים."

"השליפות מהמותן מלכות"

החברה הראשונה שהקים נסאסרה היא מי שמוכרת היום כמטיילי להב, ומונה כ-220 אוטובוסים ומיני-בוסים וכ-200 נהגים, המספקים שירותים ל-20 אלף תלמידים ו-2,000 עובדים בתשע רשויות מקומיות. "מגיל 9 רציתי לעשות עסקים, כסף", הוא מספר. "חב רת אגד נראתה לי כמו עסק חלומי: הרבה רעש, הרבה נהגים, הרבה דיבורים, סידורי עבודה. רציתי כזה. מני גד, ההורים שלי לא יודעים קרוא וכתוב, אבל הם רצו שאלמד. שלא איתקע כל החיים בגידול צאן וחקלאות מדברית, ושלחו אותי לעשות תואר בחינוך. שנה אחרי שסיימתי, לא מצאתי את עצמי במערכת, והיה לי חלום לעשות כסף, ובמערכת החינוך אי אפשר לעשות כסף. "עברתי בזמן התואר כנהג תורן במפעלי אברהם ברמת חובב, ושם היו הרבה יותר תשתיות ותנאים מאשר בבית. קרוואן מרוצף, ממוזג, עם חשמל, מים, הייתי שם מ-18:00 עד 6:00, ומגיל 18 הבאתי משכורת יפה: 4,000-5,000 שקל. הצלחתי לחסוך, ועם זה שילמתי שכר לימוד לתואר. כילכלתי את עצמי, וגם הבאתי כסף הביתה. ואז האחים שלי ואני קנינו שלושה טרניזטים ישנים והתחלנו לעשות הסעות, חברה פיראטית. "בהתחלה הסענו עובדים ממחסום ארוז לבאר שבע, ואז מהיישובים הבדואיים לבאר שבע – כדי לתת לאנשים אפשרות להגיע לבנקים, דואר, ביטוח לאומי, קופות חולים. הרי למי שגר בפזורה אין גישה למקומות האלה. אני זוכר שב-20 לכל חודש, שזה היום של קצבת

מפעל שורשים (למעלה), מפעל נזיד ומרכז תמר בבאר שבע. המטרה של קבוצת תמאס היתה ועודנה לחולל שינוי כלכלי-חברתי בחברה הבדואית בנגב. צילומים: אייל טואג ומתן נעים

ילדים בכיתות לאומי, היינו עובדים יפה". לדבריו, לקח להם בדיוק שלושה חודשים להבין שאין לעסק הזה סיכוי. "לא הייתי מסוגל לגשת למי כרוזים על שירותי הסעות וקוויים, כי לא היה לי את ההון הנדרש למחזוריים כספיים שהם דורשים, ולא את הערבויות. הייתי צריך להבין אם אני מרים ידיים או ממשיך. הבנתי שאני חייב למצוא מישהו חזק מהתיחום, להתחבר אליו ולגשת דרכו. התחברתי לשחקנים משמעותיים ממרכז הארץ בתחום ההיסעים, והתחלתי לעשות שיתופי פעולה ולהתגבר על הסמים. אמרתי, אני אהיה הערבי שעושה את העבודה הקשה, ארוויח פחות, אבל אצבור ניסיון. בחברה שלנו הייתי נהג, סדרן, מנהל חישוב, סמנכ"ל, מנכ"ל החברה. היום החברה באופן אישי כבר פחות מעניינת אותי. התפקיד שלי הוא לתת רעיון, להרים אותו, ואז לא להפריע."

אז מהם הכיוונים החדשים?

פלונשטיין: "כשניתחנו את שוק האנרגיה, הבנו שבשראל חושבים על אנרגיות מתחדשות וייצור חשמל בנגב. לא נתחרה בנופר ובדוריאל, שעוסקות באנרגיה מתחדשת, אבל הבנו שמול הבעיה במקום לאגירת חשמל וביצירת קווי הולכה של חשמל ירוק למרכז, יש לנו יתרון בפתרון והבנה בשימוש של קרקעות פרטיות ורגולציה. היתרון היחסי שלנו הוא שימוש בקרקעות הנגב ויכולת ייצום בצורה פשוטה, בלי לחכות למכרזים של רשות מקרקעי ישראל (רמ"י). אנחנו מקימים מתקני אגירה לחשמל שנוצר ממשטחים סולאריים, ובעתיד נתיישב על תשתיות הולכה של חברת חשמל. יש 22 חברות בישראל שנוערכות למכירת חשמל, ואנחנו רוצים להיות שחקן שישתלב שם."

ומה קורה בחברות הנדל"ן?

פלונשטיין: "גם שם אנחנו מחפשים ערך מוסף. אין לנו כל כוונה להתחרות באפריקה ישראל, או להקים פרויקט התחדשות עירונית ברחוב יהודה הלוי בתל אביב, אבל בנגב יש לנו יתרון: אנחנו מכירים את הקרקעות ואת המועצות האזוריות. בפארק עידן הנגב לכרו יש לנו שישה מגרשים ומבנים עם פעילות. בעוד שמסביבנו יש את סודה סטרים – שפיטרו לאחרונה מאות עובדים – אנחנו השחקן הגדול. אנחנו מקימים

איברהים נסאסרה: "לאנא שלי לא היתה קרן פנסיה, פיצויים, או קרן השתלמות, אף שהיא כן עבדה. לצפות מאישה בדואית שתצא לעבוד בניקיון בבית חולים, שעה או שעתיים נסיעה לכיוון – זה לא נכון. מתוך ההבנה הזאת צמח הבסיס לחברת נזיד"

גם מרכז לוגיסטי, מתוך ניתוח אסטרטגי שלנו שפה יעבור קו ההובלה הבא שיפתחו לכיוון הנגב, ויש לנו שטחי מסחר ומשרדים גם בבאר שבע. אנחנו פועלים להרחיב את עתודות הקרקע וגם לסייע לבדואים בכיוון על קרקעות."

ומה עם תחום הבנייה למגורים בחברה הבדואית? פלונשטיין: "לאנא של איברהים יש 33 ילדים וילי-דודים משלוש אימהות שונות. לאיברהים יש ארבעה ילדים ואישה אחת. זה ערות לפער בין-דורי אדיר בחברה הבדואית, שלא דומה לאף אוכלוסייה אחרת בעולם. אז אם פעם אנשים גרו פה על שטחי מרעה גדולים, היום גרים ברהט בבניינים של שש קומות. זו לא פנטזיה. בעשור הקרוב גם יעלו ל-12 קומות, אלה התכ"ע"ות הקיימות היום. וגם פה יש הודמנות – כי אין שחקנים. דימרי והאחים חג'ג' לא ממחרים לפעול ברהט."

אני לא רואה משפחות בדואיות מהפזורה ממהרות לקנות דירת 4 חדרים עם מרחק ומרפסת.

נסאסרה: "ברור שזה לא מה שכל החברה הערבית רוצה, אבל זה המצב ולשם זה הולך. בסוף שנות ה-70 העבירו את מי שהצליחו לרהט, ועם מי שלא רצה חתמו על הסכמים להסדרת קרקעות או הקמת יישובים – שלא יצא מהם הרבה. עם ההורים שלי המדינה חתמה על הסכם בשנות ה-90 להקמת שכונה על הקרקעות שלהם, ומאז דבר לא קרה. מה הציפייה? שאנשים לא יבנו הרי אין מנגנון, או אנשים בונים צריפים. מדברי קים להם צווי הריסה – אבל לא נותנים להם פתרונות". פלונשטיין: "לפני שעברתי לנגב לא הכרתי בדואים, אבל כשהגעתי לנגב כעובד רמ"י ב-2012, התחלתי להתעסק בסוגיית הקרקעות כמתכנן ערים. נוכחתי לדעת שהמדינה נמצאת במסלול התנגשות עם החברה הבדואית, ושנושא ההסדרה לא רלוונטי, זה לא קורה. אבל המדינה עוד לא השכיחה לעשות את שינוי התפישה, והיא ממשיכה לתת את אותם פתרונות משינות ה-70, עם תפישה עולם של לפני 50 שנה, שאינה רלוונטית למציאות של היום, לא פלא שהכל תקוע. מצפון לרמאללה הקימו את רוואבי כעיר מתוכננת, והנה – זה עובד, גם בחברה השבטית והמסורתית."

אבל גם בנגב מתכננים. הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב חתומה על תוכניות ל-150 אלף יחיי-דודים ביישובים בדואיים מתוכננים, והיא מתגאה בעבודות פיתוח ותכנון בהיקף של מיליארדים. פלונשטיין: "הרשות לפיתוח החברה הבדואית מאשרת תוכניות לעשרות אלפי אנשים, אבל בפועל אף אחד לא עבר ליישובים האלה, ואין הסדרות בשטח."

יש החלטות ממשלה לגבי ההתיישבות בנגב. האחד רונות דיברו על יותר משמונה יישובים קהילתיים יהודיים, ורק יישוב אחד בדואי עלי-שבטי.

נסאסרה: "אני לא מתרשם מההכרעות. יש יישובים שהוכרו כבר בעבר ולא קרה בהם דבר שנים. ועדיין, זו אחת ההחלטות הכי רעות שקיבלה ממשלת ישראל. נראה כמו החלטה פזויה בקרב אנשים שיושבים בירושי-לים ולא מבינים את ההשלכות. אני מוטרד מההתנהלות הזאת כאזרח במדינת ישראל. צריך להכיר ולהסכים עם העובדה שיש יותר מ-100 אלף מחוסרי דיור בנגב, שלא חיים בתנאים סבירים, ואי אפשר לתת להם את אותו הפתרון. גם להם צריך לתת מגוון פתרונות: כפרי, קהילתי, מושבים, ערים. בעוד 20 שנה נמנה מעל חצי מיליון איש, והאתגר רק יגדל. לכן אני מאמין שכדאי לפעול מהר, ולייצר צעדים בוני אמון, במקום לייצר נזקים לילדים של כולנו. אחר כך יאשימו את התרבות הבדואית ואת השבטיות, והאשם זה הממשלה והמדינה."

שכונת מנורים ברהט. "ראש העיר לא יכול לקדם בעצמו צעדים מול רמ"י" צילום: גיא רייבץ

איתן פלונשטיין: "לאבא של איברהים יש 33 ילדים משלוש אימהות שונות. לאיברהים יש 4 ילדים ואישה אחת. הפער הבין-דורי בחברה הבדואית לא דומה לאף אוכלוסייה אחרת בעולם. אם פעם אנשים גרו פה על שטחי מרעה גדולים, היום גרים ברהט בבניינים של שש קומות. גם פה יש עבורנו הזדמנות – כי אין שחקנים"

המשך מהעמוד הקודם

וזה לא שאין פתרון, פשוט אין מהלכי קסם. פלונשטיין: "אנחנו באחת התקופות הגרועות שיש דע הנגב. השליפות מהמותן מזיקות ומלכות, ואין בהן שום מנגנון חדש. החברה הבדואית צריכה את התערבות הממשלה פה, עם הסדרה – שלא התרחשה שנים, ותוכניות ארוכות טווח. לא עם פלסטריים".

מה צריך לקרות?
נסאסרה: "60% מהאנשים בחברה הבדואית מתגרים בריים בשטחים שנראים כמו מחנות פליטים. זה מועז זע. אין להם קרקע, והם לא יכולים לפלוש לקרקעות של אחרים. המדינה לא מבינה למה הבדואים לא ניגשים למכרזים, אבל זה קורה באשמת המדינה: המדינה מוציאה שיווקים ונותנת לאחד לקנות את הקרקע של אחר, והמעטים שעשו את זה גררו רציחות ונקמות דם בגלל מריבות על קרקע. אם המדינה היתה משווקת על קרקעות מדינה, לא על קרקעות של אנשים, היה יכול להיות שינוי."

"בנוסף, היום היישובים המוכרים שהוקמו אינם תמריץ למי שגר בפזורה. הרי ביישוב לא מוכר התנאים יותר טובים. ביישובים המוכרים אין מתנ"סים, תשתיות איכותיות, אין בריכת שחייה, אין בית ספר נורמלי, אין מגרשי כדורגל. אז למה שאנשים יוותרו על הקרקעות כדי להגיע ליישוב מוכר? שיקמו יישוב על קרקעות מדינה, כמו מודיעין וחריש. יישוב אמיתי עם תשתיות ופארקים, לא בכאילו."

פלונשטיין: "צריך להרגיש שיש פקידים ועורכי דין ציבור שעשו מהפכות וגרמו להתחדשות של תשתיות, כבישים מסילות בנגב, ויצרו פיתוח. אבל להמשיך כמדיניות עם אותם פקחים, שבאו לאכוף

החצר האחורית

מצבם של הבדואים בישראל, במספרים

<p>268 אלף איש</p> <p>מונה האוכלוסייה הבדואית בנגב – 3% מסך תושבי המדינה (2018)</p>	<p>1.7 מיליארד שקל</p> <p>מתוך 3.2 מיליארד שקל (53%) הוציאו משרדי הממשלה ב-2017-2019 במסגרת תוכנית החומש לסיוע למגזר הבדואי</p>	<p>1.2 מיליארד שקל</p> <p>מתוך 2.38 מיליארד שקל יתרות חוב למשרד מס ערך מוסף בבאר שבע הם של חייבים מהאוכלוסייה הלא-יהודית בנגב (2019)</p>	<p>348 מיליון שקל</p> <p>הוציאה הרשות לפיתוח והתיישבות הבדואים בנגב למימוש יעדיה, ששיעורם 90% מהתקציב המתוכנן ל-2019</p>
<p>9 יישובים בדואיים</p> <p>בנגב מדורגים בתחתית הדירוג החברתי-כלכלי</p>	<p>80 אלף כתובות מגורים</p> <p>של בדואים בנגב הן "שבט", מצב המקשה עליהם לקבל הטבות מס ולהצביע בבחירות, נכון ל-2017</p>	<p>14 אלף נשים</p> <p>במשפחות פוליגמיות בישראל 2017-1</p>	<p>10 ילדים ויותר</p> <p>לכשליש מהגברים הפוליגמיים בנגב</p>

מקור: דו"ח מבקר המדינה בנושא המשילות בנגב, אונוסט 2021

עוד צעדים כאלה. אבל היום ראש העיר רהט תלוי בגחמות של הרשות לפיתוח ובשיווקים שלה ולא יכול לקדם בעצמו צעדים מול רמ"י. הוועדה המי קומית של רהט לא מתקשרת ישירות מול משרד השיכון – אלא מול הרשות לפיתוח ההתיישבות הבדואית. בניגוד ליוזמות בחינוך נניח, יוזמות על קרקע הן יותר מורכבות כאן."

הבדואית. זאת סביבה נפיצה בין השבטים והמשפחות ולכן אנשים נמנעים".
למה אתם לא קונים קרקעות מדינה, ומקדמים עליהם תכנון?
פלונשטיין: "קודם כל, אנחנו נמצאים בעסקה כזאת במקום אחר בחברה ערבית, מתוך הכרה במצוקת הריוח החריפה, ואנחנו בוחרים ומקדמים

מבנים לא חוקיים במשך 50 שנה, מבלי להציע פתרון יצירתיים – זה פשוט לא רלוונטי".
למה אין יוזמות מקומיות-תכנוניות שצומחות מלמטה?
פלונשטיין: "יש עמותות חברתיות, אבל הרבה אנשים נמנעים מלגעת בקרקע, כי זאת סוגיה רגישה שגורמת למחלוקות פנימיות בתוך החברה

"אנחנו מראים לצעירים הבדואים שלא רק יוצאי 8200 יכולים להיכנס להיי-טק"

בעיקר נעדרות. צעירות מתווכחות עם ההורים ויכוחים טובים, וצעירים משפיעים על ההורים יותר ממה שההורים משפיעים עליהם. בנוסף, יש השפעות גלובליות ומערביות שמחלחלות לחברה הערבית. אמא מפורע'ה הלכה שעה רק כדי להגיע לכביש הראשי, ואז נסעה שעה כדי לשבת איתנו בפגישת הוריה-מורה-תלמיד בבאר שבע, זה שינוי. "כשרק התחלנו הייתי מתקשר להורים בימי שישי לשאול למה הילד לא מגיע וההורים היו צועקים: 'מה אתם רוצים? למה אתם מתקשרים? לבית ספר הילד לא מגיע שבוע – אף אחד לא מתקשר, תעזבו אותנו'. כשאמא מגיעה לתמוך היום, זה חלק מהטמעה של שפה חדשה בחברה הבדואית. זאת עבודה קשה, אבל זה קורה – גם בזכות העובד דה שישי לנו רכות בדואית שמדברת עם המשפחה בשפה שלהם, ולא מנהלת פדגוגית מתל אביב. בגלל זה אני לא מתרשם מ-5 מיליארד שקל שמקצים לחברה הבדואית. אני ממש לא מזלזל בזה, אבל זה לבדו לא עושה עלי רושם."

"תמיד תוהים מה יוצא לי מזה. המרכז הזה לא בא על חשבון השאיפות והחלומות האישיים שלי, וזה בסדר ורצוי שגם לצעירים אחרים בחברה הבדואית יהיו חלומות ושאיפות. יש לי כסף ואני תורם ממנו לא מעט למען ארגונים של חיים משותפים ואחרים, אבל אני לא מרגיש שאני מצליח. אני חי בסך הכל בתוך כאוס. אני עובר כביש שבדרך ודרך כורכר כדי לקבל שירותים. ההצלחה שלי לא תהיה הצלחה אמיתית, עד שלא יהיה שינוי אמיתי בחברה הבדואית."

לחיקוי מהחברה הערבית, שמנפצות את הסטיגמות שמי שיכול להיכנס לתחום זה רק יוצאי 8200, ושיש חסמים ביטחוניים. אנחנו מעוררים מודעות. בנוסף אנחנו עושים הרבה עבודה עם ההורים ומניסים לשנות את התפישה אצלם – שיבינו שהילדים שלהם ירוויחו יותר טוב מרופאים. בחברה הבדואית חושבים שמהנדס זה מהנדס בניין, או צריך להסביר".
יש התנגדויות? קל לגייס עובדים ותלמידים?
"בנייתיים המורים והמנהיגים בחברה הבדואית הם הון אנושי שממונה לא לפי שיקולים מקצועיים ברובו – וזה שורש הבעיה, ולכן קשה להביא מורים מקצועיים שיתאימו להערפות השבטיות של כ-46 בתי ספר. אנחנו עובדים עם מגמות אזוריות, וככה זה גם לא מנתק את התלמידים מבתי הספר שלהם. אנחנו לא יודעים לפתור את כל הבעיה של החברה הבדואית, אבל ב-2023 אני מקווה שנשלב את עצמנו, וניתן מענה ל-3,000-4,000 תלמידים".

נערה צעירה שלומדת במרכז תמר ומפתחת שאיפות וחלומות גדולים, חוזרת הביתה והכל עלול להתפוצץ לה בפנים.
"אני רוצה שבמקום שהבית ימשוך אותה למטה, היא תמשוך את הבית למעלה. יש מי שקשה להם שהבת שלהם תצא מהבית לאוניברסיטה, או לא תהיה בבית ביום שישי, וזה נכון שמבחוץ רואים המון דברים קשים – אבל יש יותר דברים טובים. המון. יש צעירים אינטיגנטים שלא מפחדים לשבור מוסכמות וקוראים 60 ספרים בשנה."

קבוצת תמאם מפעילה גם זרוע חברתית חינוכית בשם מרכז תמר, לקידום חינוך מדעי מתקדם בנגב, שמעניק לצעירים בבית ספר התיכון ובאוניברסיטה מסגרת לימודית וקהילתית. התלמידים מגיעים למרכז על-אזורי, שנמצא בבאר שבע ללימודי מתמטיקה, פיזיקה ואנגלית ברמה של חמש יחידות כימי שישי, אחרי הצהריים ובחופי שבת. השנה ילמדו יותר מ-1,000 תלמידים, בסיוע כ-80% מתקציבי משרדי החינוך והרווחה והיתר מפילנתרופיה מהארץ ומהעולם. בראש הצוות עומדת סאפא סלמן, בעלת תואר שני לכלכלה ומינהל עסקים. ב-2015 ראיתי את הכשל הגדול במערכת החינוך בחברה הבדואית: צעירים לא פונים למקצועות ההנדסה והמדעים, מספר מייסד, יורד ובעלי קבוצת תמאם איברהים נסאסרה. "ברקתי בפנקס הבוגרים של אוניברסיטת באר שבע כמה בדואים סיימו לימודים במסלולי הנדסה משנות ה-70 עד 2016. מצאנו רק 46 בוגרים, על אף שהבדואים הם 30% מתושבי הנגב. שאלנו מה שונה בדנ"א של הבוגרים שהצליחו וראינו שכולם, ללא יוצא מן הכלל, למדו בבתי ספר יהודיים או גר צריים בצפון. התיכונים הבדואיים לא מכשירים בעיקר לימודי הוראה או לרפואה במזרח אירופה. אבל אם אנחנו מצליחים להוציא רופאים שילמדו באירופה – למה אנחנו לא מצליחים בתכנות והנדסה?"
"התוכנית מכשירה אותם לתעודת בגרות מדעית מלאה, בלי הנחות וקיצורי דרך. במהלך השנה אנחנו חושפים אותם לתעשייה: מפגשים עם מהנדסים ערבים מנצרת וסיריים במעבדות מחקר. דמויות